

ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ЦИВІЛІСТИКИ

Л.Р. Наливайко

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.5

СУЧАСНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛАД УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

Проаналізовано процес еволюції державного ладу України; визначено і розкрито основні етапи становлення й розвитку сучасного державного ладу України в умовах конституційної реформи.

Ключові слова: державний лад України, державний суверенітет України, історія становлення сучасного державного ладу України, конституція України, конституційний процес.

Проанализирован процесс эволюции государственного строя Украины; определены и раскрыты основные этапы становления и развития современного государственного строя Украины в условиях конституционной реформы.

Ключевые слова: государственный строй Украины, государственный суверенитет Украины, история становления современного государственного строя Украины, Конституция Украины, конституционный процесс.

The article analyzed the process of evolution of the political system in Ukraine; are determined and defined the principle stages of formation and development of the modern political system of Ukraine under conditions of constitutional reform.

Keywords: political system of Ukraine, state sovereignty of Ukraine, history of formation of the modern political system of Ukraine, constitution of Ukraine, constitutional process.

Постановка проблеми. Конституція України діє вже п'ятнадцять років. Це не надто значний час. Конституційні питання постійно є центром політичних суперечок. Тому важливою як теоретичною, так і практичною проблемою є легітимність Конституції. Актуальним є питання впливу Конституції України на формування демократичного державного ладу, враховуючи те, що Основний Закон має особливу

соціальну цінність у національній правовій системі.

Процес становлення державного ладу в Україні на демократичних засадах безпосередньо пов'язаний із втіленням у практику цінностей конституціоналізму, врахуванням у державотворчому процесі вітчизняного і зарубіжного досвіду правового регулювання суспільних відносин. Саме в такому аспекті проблеми державотворення потребують все більш ґрунтовного аналізу у вітчизняній юридичній науці. Проблема історичного становлення й розвитку державного ладу в Україні є однією з актуальних проблем сучасного державотворення.

Без урахування історичних здобутків дослідження проблем державного ладу є неповним, незавершеним. Історія становлення державного ладу України має не тільки науково-дослідницьке значення, але й прикладне.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Ті чи інші проблеми формування української державності досліджено в роботах таких науковців, як О. Бандурка, Ю. Барабаш, Ю. Битяк, А. Георгіца, В. Гончаренко, В. Журавський, В. Кампо, В. Колісник, О. Копиленко, І. Кресіна, В. Литвин, О. Мироненко, В. Опришко, М. Орзіх, О. Петришин, В. Погорілко, П. Рудик, А. Селіванов, В. Тацій, Ю. Тодика, Ю. Фрицький, М. Цвік, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, Л. Юзьков, О. Ярмиш та ін.

Виходячи з того, що, як і будь-який багатоаспектний феномен, усі державно-правові явища сучасності підпорядковуються загальній закономірності, згідно з якою в їх змісті так чи інакше акумулюється попередній досвід державо- і правотворення, маємо на меті у цьому аспекті дослідити державний лад сучасної України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Історичний екскурс передбачає дотримання певних наукових принципів вивчення суспільних процесів. Такі принципи є установками, які визначають ставлення автора до історичних фактів, джерел, методів вивчення та отримання з цього конкретних висновків. Як зазначає О. Ярмиш, принципи, які відповідають реальному історичному процесу, дозволяють отримати наукові, такі, що відповідають історичній істині, результати пізнання [1, с. 8]. Принцип історизму вимагає розгляду всіх історичних явищ, фактів та подій з точки зору того, як вони виникли, які основні етапи у своєму розвитку подолали, і, враховуючи весь історичний процес, з'ясувати, чим це явище стало [2, с. 544].

Принцип історизму також передбачає розгляд державного ладу у зв'язку з іншими явищами з метою визначення його місця в системі інших інститутів та суспільних відносин. Цей принцип потребує, щоб державний лад розглядався у зв'язку з конкретним досвідом історії, у світлі подальших подій. Державний лад важливо розглядати в його багатогранності і суперечливості, вивчати факти в їх сукупності – пози-

тивні та негативні, незалежно від суб'єктивного ставлення до них.

Україна має тривалу історію державного будівництва, і це знайшло своє відображення у преамбулі Конституції України. Вона набуває розвитку у протоконституційній думці, право- і державотворчій практиці Київської Русі, Галицько-Волинського та інших князівств, втілюється в договорах Русі з Візантією, Руській Правді, церковних статутах, радах, рішеннях сеймів та боярських рад, проповідях, посланнях, повчаннях, літописах священнослужителів і світських діячів. Далі цей етап характеризується поступовим уповільненням вітчизняного передконституційного мислення, занепадом багатьох державно-правових інституцій на українських землях, що, однак, не виключає розвитку національної політико-правової думки і у XV-XVI ст. Йдеться, зокрема, про надання багатьом українським містам магдебурзького права, утворення воєводств, розвиток “шляхетської демократії”, станових прав і привілеїв, поступове підвищення ролі законності, суду, зміцнення прав власності і власника, започаткування основ козацького суспільного ладу з елементами розподілу влади, республіканізму, народоправства, соборності, шанування природного і божественного права тощо. Такими були твори Ю. Дрогобича, П. Русина, С. Оріховського, І. Вишенського, Х. Фіلالета та ін., численні статті, привілеї, артикули цього періоду, Судебник Казимира 1468 р., “козацька конституція” Стефана Баторія 1579 р., Литовські статuti XVI ст., які, маючи своїм джерелом Руську Правду, пережили і польсько-литовську, і гетьманську, і навіть післягетьманську добу [3, с. 53].

Вважається, що витоки українського конституціоналізму починаються з 1710 р. [4, с. 7]. Через затвердження договору між гетьманом Пилипом Орликом і запорожцями була прийнята перша Українська Конституція, в якій закладено основні засади державного ладу: витоки ідеї розподілу влади, незалежність і самостійність Генерального Суду, виборність усіх посадових осіб.

В історії українського конституціоналізму існували інші демократичні конституційні проекти: Георгія Андрузського (1850 р.), Михайла Драгоманова (1884 р.), які містили основні засади державного ладу. Групою членів Української народної партії у 1905 р. було розроблено проект Конституції, що виходив з принципу повної самостійності України. Своє розуміння конституційних перетворень Михайло Грушевський вбачав у створенні національно-територіальних самоврядних областей. Передконституційними актами Центральної Ради були Універсали [5, с. 374-376]. 13 жовтня 1918 року була прийнята Конституція у Західноукраїнській Народній Республіці. В її приписах закріплювалися демократичні засади формування парламенту, запровадження поста Президента. У радянський період були прийняті Конституція

УРСР (10-14 березня 1919 р.); Конституція УРСР (15 травня 1929 р.); Конституція УРСР (30 січня 1937 р.); Конституція УРСР (20 квітня 1978 р.), які також певним чином вплинули на розвиток конституційного процесу та формування державного ладу України.

Становлення й розвиток сучасного державного ладу України відбувалися поступово і характеризувалися прийняттям основоположних конституційних актів, які встановлювали його засади: Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., схваленого всенародним голосуванням 1 грудня 1991 р., Конституційного Договору між Верховною Радою України і Президентом України “Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування на період до прийняття нової Конституції України” від 8 червня 1995 р., чинної Конституції України від 28 червня 1996 р., Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. і Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. Доцільно розрізняти такі основні етапи становлення і розвитку сучасного державного ладу України:

1) перший етап – 1990–1995 рр. – етап проголошення незалежності України (прийняття Декларації про державний суверенітет України, Акта проголошення незалежності України) і внесення відповідних змін до чинної на той час Конституції України 1978 р., зумовлених зміною державного ладу України;

2) другий етап – 1995–1996 рр. – етап розбудови державного ладу України, закріплений Конституційним Договором між Верховною Радою України і Президентом України;

3) третій етап – 1996–2004 рр. – етап становлення й розвитку державного ладу, передбаченого чинною Конституцією України, яка закріпила якісно новий державний лад;

4) четвертий етап – 2004–2010 рр. – етап внесення змін до чинної Конституції України та їх реалізації, які зумовили трансформацію окремих інститутів державного ладу України;

5) п'ятий етап – вересень 2010 р. – лютий 2011 р. – визнання неконституційним Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 08 грудня 2004 р. й приведення нормативно-правових актів та інститутів державного ладу у відповідність до Конституції України від 28 червня 1996 року в редакції, що існувала до внесення змін зазначеним Законом;

6) шостий етап – лютий 2011 р. – донині – створення Конституційної Асамблеї з метою підготовки пропозицій щодо вдосконалення

конституційного регулювання відносин, забезпечення максимальної транспарентності, загальнодоступності, демократичності та деполітизації цього процесу, невтручання у нього суб'єктів владних повноважень, започаткування широкого обговорення конституційних ініціатив [6].

Перший етап історичного розвитку сучасного державного ладу (1990–1995 рр.) був започаткований розпадом колишнього СРСР та становленням України як незалежної самостійної суверенної держави. Історія сучасного державного ладу починається з 16 липня 1990 р., коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України.

Цей етап формування державного ладу України в літературі характеризують як кризовий [7, с. 533-534]. Зокрема, криза виявилася у сукупності таких негативних тенденцій: 1) неналежне опрацювання моделей влади; 2) відсутність дієвого механізму функціонування органів державної влади; 3) відсутність консолідації політичних сил, слабкість політичного структурування; 4) невизначеність у сфері розподілу повноважень між органами державного управління й органами місцевого самоврядування та ін. Але, безперечно, доленосною подією державного життя України першого етапу розвитку сучасного державного ладу стала легітимація її незалежності.

Прийняття Конституції України стало основним здобутком другого етапу історії розвитку державного ладу (1995–1996 рр.).

Прийняття Конституції України 1996 р. визнано важливою подією у сфері європейського конституційного права. Конституція України отримала високу оцінку Венеціанської комісії “Демократія через право” Ради Європи на засіданні в липні 1996 р. [7, с. 556]. Комісія зазначила, що досить тривалий процес розробки і прийняття Конституції України супроводжувався тісною співпрацею з Венеціанською комісією, у результаті чого в остаточно затвердженому тексті враховано багато зауважень, що висловлювалися експертами на різних етапах підготовчого процесу.

Третій етап (1996–2004 рр.) еволюції державного ладу пов'язаний з реалізацією норм Основного Закону. У цей період державне будівництво переходить в якісно нову фазу – від оформлення засад національної державності та утвердження її зовнішніх атрибутів до поглиблення структурної та функціональної реформи державного механізму, становлення і розвитку державного ладу, передбаченого чинною Конституцією України, пов'язаного з інтенсифікацією законодавчого процесу відповідно до конституційних положень.

Отже, після прийняття Конституції головними завданнями стали: реалізація конституційних положень на практиці; здійснення правозастосовчої діяльності; прийняття значної кількості законів, інших актів; забезпечення проведення демократичних перетворень тощо.

В. Тацій, Ю. Тодика, М. Орзіх також зазначали, що після прийня-

яття Конституції України конституційний процес тривав і його головним завданням на той час стала реалізація в політико-правовій практиці конституційних положень, напрацювання системи засобів захисту державного ладу. Прийняття Конституції України та Конституції Автономної Республіки Крим створили нову ситуацію в конституційно-правовому полі України [8, с. 69; 9, с. 20; 10, с. 100].

Змістом цього періоду стало формування цілісної системи законодавства, адаптованого до чинної Конституції, спрямованого на використання позитивного світового досвіду, зорієнтованого на демократичні загальнолюдські цінності. Потребували нормативної регламентації інституту, запроваджені Конституцією.

Цей період характеризується інтенсифікацією законодавчого процесу, створенням Конституційного Суду України, Рахункової палати, запровадження інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, прийняттям Закону України “Про вибори народних депутатів” і проведенням 29 березня 1998 р. на його основі виборів, прийняттям Закону України “Про вибори Президента України” і також проведенням чергових виборів. У період з квітня 2001 р. до січня 2003 р. Верховна Рада України прийняла шість Кодексів (Кримінальний, Земельний, Сімейний, Митний, Господарський, Цивільний).

Тобто є всі підстави стверджувати, що прийняття Конституції України 1996 р. стало фактором активізації процесу розвитку дієвого державного ладу України, нормотворчої діяльності, демократизації суспільства. Цей етап не зупинив демократичного розвитку державного ладу України, а став фактором його розвитку з урахуванням світового і вітчизняного досвіду, заклав основу для формування правової системи на принципово нових засадах.

За роки дії Конституції у сфері розбудови нового типу державного ладу України зроблено багато. Але слід зазначити, що між його конституційною моделлю і посттоталітарною дійсністю є суттєві розбіжності. І це цілком природно, оскільки від тоталітарного політичного режиму неможливо в такій короткий термін перейти до демократичного державного ладу. Звідси й випливає основоположне завдання сучасного українського конституціоналізму – поєднати конституційну модель з реальною практикою державотворення [11, с. 26-32].

Недоліки Основного Закону виявилися у процесі його практичної реалізації. Компромісний характер Конституції був зумовлений перехідною, недостатньо визначеною соціально-економічною структурою суспільства, що суттєво позначилося на змісті конституційних засад державного та суспільного ладу. Особливою непослідовністю характеризувалися конституційні положення щодо організації державної влади в Україні, яка виявилася розподіленою між двома центрами влади – парламентом та главою держави.

Виходячи з цього, в Україні не вдалося створити належних умов для постійного та конструктивного діалогу між гілками державної влади і, як наслідок – між державою і суспільством. Ці та інші суперечності наочно переконували в невідкладності реформування державного ладу [12, с. 7].

Першим документом у цьому напрямі стала Постанова Верховної Ради України від 20 лютого 1997 року “Про загальний план законодавчих робіт на 1997 р.”, якою, зокрема, передбачалася розробка проекту Закону “Про внесення змін до Конституції України”. У липні 1997 р. Інститутом законодавства Верховної Ради України було подано на розгляд варіант законопроекту, що передбачав внесення змін до 24 статей Конституції і двох пунктів “Перехідних положень”.

Недосконалість Конституції значною мірою зумовила парламентську кризу на початку 2000 р. У цей період першим кроком на шляху до політичної реформи була народна ініціатива з проведення Всеукраїнського референдуму 16 квітня 2000 р., покликаною сприяти розв’язанню цілої низки давно назрілих проблем державного устрою. На чотири концептуальні питання були отримані позитивні результати. Конституційний Суд України визнав рішення Всеукраїнського референдуму імперативними, але вони так і не були реалізованими. Через жорстку протидію деструктивних політичних сил та недостатню відпрацьованість механізмів запровадження результатів референдуму в конституційне поле імплементаційний процес було зірвано.

Виходячи з того, що політичні реформи мають здійснюватися на основі чіткого визначення пріоритетів і принципів, з урахуванням практичного досвіду та умов суспільно-політичного розвитку, Президентом України 27 квітня 2001 р. було видано Розпорядження № 73 щодо підготовки проекту Концепції реформування політичної системи України.

У цей період здійснюється новелізація тексту Конституції України відповідно до Указу Президента України № 895/2002 від 3 жовтня 2002 р. “Про організацію роботи з підготовки законопроектів про внесення змін до Конституції України та виборчих законів”. Цим Указом був затверджений склад Комісії з опрацювання законопроектів про внесення змін до Конституції України. Завдання полягало в тому, щоб забезпечити перехід України від президентсько-парламентської форми правління до парламентсько-президентської [13, с. 5]. Йдеться про суттєве реформування не лише державних інституцій з точки зору перерозподілу владних повноважень між вищими органами державної влади, а й про трансформацію політичної системи в цілому.

6 березня 2003 р. Президент України видав Указ № 197 “Про внесення на всенародне обговорення проекту Закону України “Про внесення змін до Конституції України”. Для узагальнення пропозицій, що надходили в ході всенародного обговорення законопроекту, була

створена робоча група з представників Верховної Ради України, Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів, центральних і місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, провідних вчених та фахівців. За результатами обговорення були сформульовані пропозиції до проекту Закону і подані до Верховної Ради України. Але в серпні 2003 р. Президент відкликав свій законопроект [1, с. 8, 559].

Подальші спроби провести конституційну реформу з метою вдосконалення положень Конституції України виявлялися у нових законопроектах про внесення змін до чинної Конституції, що подавалися на розгляд Верховної Ради України. Як відомо, у 2001–2004 рр. більшість проектів законів про внесення змін до Конституції України передбачалося реалізувати саме таким шляхом. Найвідомішими стали два проекти законів про внесення змін до Конституції України, внесені Президентом України та групою народних депутатів України (А. Матвієнком, В. Мусіякою, А. Мартинюком, О. Морозом, Ю. Ключковським та ін.) у 2003 р. Ці проекти виносилися на всенародне обговорення і стали предметом ґрунтовних дискусій правознавців [14, с. 391].

Суперечки щодо проведення конституційної реформи помітно уповільнили роботу з прийняття законів України, прямо передбачених Конституцією України. Взагалі у період з 1997 до 2004 р. світ побачили понад 20 законопроектів щодо конституційних змін.

Отже, характерною ознакою третього етапу (1996–2004 рр.) історичного розвитку державного ладу України стало формування нормативно-правового та організаційно-правового механізмів Української держави. Відповідно, його змістом була реалізація конституційних положень про державний лад України через новоприйняті правові акти та систему органів державної влади і місцевого самоврядування, передбачену Конституцією України.

Початок четвертого етапу пов'язаний із подіями листопада–грудня 2004 р. Головною подією цього періоду стало внесення змін до Конституції. Документ опрацьовували на основі текстів трьох законопроектів № 4180 (його взяли за основу), № 4105, № 3207-1, після чого його було передано до Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради із внесення змін до Конституції для його остаточного опрацювання.

Основним актом цього періоду став Закон України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р., який набрав чинності з 1 січня 2006 р., за винятком кількох нормативних положень, що вступили в дію з дня набуття повноважень Верховною Радою України, обраною у 2006 р. [15, с. 78-145; 14, с. 393].

Реалізація положень вищезазначеного Закону мала сприяти вдосконаленню механізму функціонування державної влади, доцільнішому розподілу повноважень між Президентом, Верховною Радою і Кабінетом Міністрів України [16, с. 3; 17, с. 14-23], зменшенню концентрації

влади в одній інстанції, забезпеченню ефективної співпраці законодавчої і виконавчої гілок влади та їх взаємної відповідальності за здійснення державної політики. Отже, замість запровадження ефективного механізму взаємодії в системі здійснення державної влади конституційні зміни принесли нові протиріччя та набагато складніші проблеми.

П'ятий етап пов'язаний з клопотанням до Конституційного Суду України суб'єкта права на конституційне подання – 252 народних депутатів України – про визнання неконституційним Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV у зв'язку з порушенням встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, оскільки відповідний проект Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 19 вересня 2003 р. за реєстраційним номером № 4180 з поправками був розглянутий та ухвалений Верховною Радою України як Закон № 2222 без обов'язкового у такому разі висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Таким чином, Верховна Рада України прийняла Закон № 2222, не дотримавши встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, чим порушила положення її ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 19, п. 1 ч. 1 ст. 85, ст. 159. Відповідно, визнання Конституційним Судом України неконституційним Закону № 2222 означає відновлення дії попередньої редакції норм Конституції України, які були змінені, доповнені та виключені Законом № 2222. Таке рішення є початком п'ятого етапу розвитку державного ладу України, воно забезпечує стабільність конституційного ладу в Україні, гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина, цілісність, непорушність та безперервність дії Конституції України, її верховенство на всій території України.

Змістом цього етапу стало невідкладне виконання органами державної влади Рішення Конституційного Суду України стосовно приведення нормативно-правових актів й інститутів державного ладу у відповідність до Конституції України від 28 червня 1996 р. в редакції, що існувала до внесення змін Законом України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV.

Шостий етап розвитку сучасного державного ладу України розпочався підтримкою Указом Президента України В. Ф. Януковича ініціативи Л. М. Кравчука – Президента України у 1991–1994 роках щодо створення Конституційної Асамблеї для підготовки змін до Конституції України.

Конституційна Асамблея має зосередитись на експертній, фахово-практичній, смисловій та політичній сторонах справи й запропонувати реальний документ, який працюватиме. Необхідно чітко визначитися з напрямками конституційних змін, а також з механізмами

формування та функціонування Конституційної Асамблеї.

Магістральними напрямками реформування Конституції є зміцнення стабільності, незалежності й ефективності державних інститутів, чіткий розподіл повноважень між ними та вироблення дієвої системи стримувань і противаг. Для ефективної діяльності влади потрібен жорсткий баланс повноважень її основних гілок. З іншого боку, має бути дієвою система противаг, яка убезпечила б суспільство від узурпації влади та підтримувала її належний розподіл. Крім того, надзвичайно важливим є зміцнення місцевого самоврядування відповідно до європейських традицій і стандартів. Саме ці положення і є квінтесенцією якісної та всеосяжної конституційної реформи, до проведення якої закликає Україну й Венеціанська комісія.

Конституційна реформа полягає в послідовності політико-правових рішень і дій державної влади, спрямованих на узгодження писаних норм Основного Закону країни у відповідність до тієї реальної конституції в матеріальному значенні слова, яка зумовлюється потребами суспільного розвитку [18, с. 22-27].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зауважити, що пізнавати, а тим більше змінювати існуючий державний лад неможливо без знання його історичних закономірностей виникнення і трансформації. Історичне осмислення досліджуваного явища дозволило виділити періодизацію його становлення і розвитку.

Отже, конституційний процес та процес еволюції державного ладу позбавлені запрограмованої визначеності, їм властивий альтернативний характер і наявність варіантів подальшого демократичного розвитку. Метою конституційної реформи в Україні має стати забезпечення дієвості практичної реалізації норм Основного Закону у процесі регулювання суспільних відносин з врахуванням їх динаміки, рухливості без знищення демократичного духу як змісту Конституції України 1996 р., так і основ існуючого державного ладу, а також подолання кризового стану. На сьогодні в Україні склалися як об'єктивні, так і суб'єктивні передумови для переходу до якісно нового етапу державотворення, головним змістом якого має стати реформування державного ладу на основі поглиблення демократичних засад розвитку суспільства.

Бібліографічні посилання

1. *Ярмиш О.Н.* Предмет історії державності України // Історія державності України: Експеримент. підруч. / За заг. ред. О.М. Бандурки, О.Н. Ярмиша. – Х., 2004.
2. *Єрмолаєв В.М.* Становлення та розвиток вищих представницьких органів влади України // Правова система України: історія, стан та перспективи: У 5 т. / За заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х., 2008. – Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України.
3. *Мироненко О.М.* Історія Конституції України. – К., 1997.
4. *Оніщук М.В.* Традиції демократії в українському конституціоналізмі від доби УНР-ЗУНР і Карпатської України до сучасності // Бюлетень Міністерства юстиції

України. – 2009. – № 11. – С. 6-10.

5. Рум'янцев В.О., Страхов М.М. Право в період Української революції (1917-1921 рр.) // Правова система України: історія, стан та перспективи: У 5 т. / За заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х., 2008. – Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України.

6. Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї: Указ Президента України від 21 лютого 2011 р. № 224/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 14. – Ст. 562.

7. Бандурка О.М., Древаль Ю.Д. Держава Україна на сучасному етапі // Історія державності України: Експеримент. підруч. / За заг. ред. О.М. Бандурки, О.Н. Ярмиша. — Х., 2004.

8. Орзіх М. Започаткування сучасного етапу конституційної реформи в Україні // Юридический вестник. – 2003. – № 2. – С. 68-78.

9. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми реалізації Конституції України // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 2. – С. 20-29.

10. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики. – Х., 2000.

11. Наливайко Л. Історія становлення державного ладу України // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 31-35.

12. Ескина Л.Б. Конституционная реформа в России: кризис или очередной этап? // Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 4-24.

13. Колпаков А. Проблеми змін в політичній системі України: політико-правовий вимір // Право України. – 2003. – № 4. – С. 5-7.

14. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т. / За ред. В.Ф. Погорілка. – К., 2006. – Т. 1.

15. Євграфов П.Б. Конституція України: коментар змін (2004-2007). Теоретичні та практичні аспекти: Наук.-практ. посіб. – К., 2007.

16. Селіванов А. Конституційна визначеність і подолання нестабільності проведеної реформи повноважень суб'єктів центральної влади // Право України. – 2007. – № 5. – С. 3-8.

17. Тацій В.Я. Конституційна реформа в Україні: сучасний стан та перспективи подальшої реалізації // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 6. – С. 14-23.

18. Бабенко К. Проблема забезпечення цілісності державної влади в контексті розвитку системи конституційно-правового регулювання в Україні // Юридична Україна. – 2009. – № 7. – С. 22-27.

Надійшла до редакції 19.07.2011

О.І. Наливайко

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.5

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ

Досліджено феномен імпічменту, визначено його сутність, виокремлено та обґрунтовано наукові підходи до розуміння змісту терміна «імпічмент». Проаналізовано міжнародний досвід механізму реалізації процедури імпічменту в зарубіжних країнах і в Україні.

Ключові слова: державна зрада, злочин, імпічмент, Конституційний Суд, механізм реалізації імпічменту, порядок, поса-